

KORXONA SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI

Abdurahimov Mirjalol

Andijon mashinasozlik instituti talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11236603>

Annotatsiya. Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida inqiroz jara-yonlari chuqurlashib, dunyo miqyosida xarid talabi pasayib bormoqda va shun-ga muvofiq tarzda xom-ashyo, materiallar, ayniqsa, tayyor mahsulotlar bo'yicha raqobat yildan-yilga kuchayib bormoqda. Ko'plab rivojlangan va yetakchi mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, ra-qobatdoshlikka erishish va dunyo bozorlariga chiqish, birinchi navbatda, iqtisodiyotni izchil isloh etish, tarkibiy jihatdan o'zgartirish va diversifikatsiya qilishni chuqurlash-tirish, yuqori texnologiyalarga asos-langani yangi korxonalar va ishlab chiqarish tarmoqlari rivojlanishini ta'minlash, faoliyat ko'rsatayotgan quvvatlarni modernizatsiya-lash va texnik yangilash jarayonlarini tezlashtirish talab etilmoqda.

Kalit so'zlar: Milliy iqtisodiyot, sanoat ishlab chiqarish korxonalari, raqobatbardoshlik indeksi ko'rsatkichlari, tadbirkorlik qobiliyati, korxonalar personalini, kommunikatsiya samaradorligi.

METHODS OF INCREASING THE EFFICIENCY OF THE ENTERPRISE

Abstract. Today, the crisis processes in the world economy are deepening, the global purchasing demand is decreasing, and accordingly, the competition for raw materials, materials, especially finished products, is increasing year by year. The experience of many developed and leading countries shows that to achieve competitiveness and access to world markets, first of all, consistent reform of the economy, structural change and deepening of diversification, ensuring the development of new enterprises and production industries based on high technologies, modernization of operating capacities and technical speeding up the renewal process is required.

Key words: National economy, industrial production enterprises, indicators of competitiveness index, entrepreneurial ability, enterprise personnel, communication efficiency.

МЕТОДЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. Сегодня кризисные процессы в мировой экономике углубляются, мировой покупательный спрос снижается, и соответственно с каждым годом усиливается конкуренция за сырье, материалы, особенно готовую продукцию. Опыт многих развитых и ведущих стран показывает, что для достижения конкурентоспособности и выхода на мировые рынки

необходимы, прежде всего, последовательное реформирование экономики, структурные изменения и углубление диверсификации, обеспечение развития новых предприятий и производств, основанных на высоких технологиях. необходима модернизация действующих мощностей и техническое ускорение процесса обновления.

Ключевые слова: *Национальная экономика, промышленные производственные предприятия, показатели индекса конкурентоспособности, предпринимательские способности, персонал предприятия, эффективность коммуникаций.*

KIRISH. Boshqarishning hozirgi bosqichida iqtisodiy siyosatning asosi sanoat ishlab chiqarishining barcha bo'g'inlari ishining samaradorligi va sifatini oshirishdan iborat. Bozor munosabatlarning rivojlanishi barcha mulk shaklidagi korxonalarining ishlab chiqarish-xo'jalik faoliyati samaradorligini ta'minlash bo'yicha boshqaruv qarorlarini ishlab chiqishda mas'uliyati va mustaqilligini oshiradi. Ushbu qarorlarning samaradorligi nafaqat bir-biri bilan, balki ishlab chiqarishning yakuniy natijalari bilan ham turli darajadagi o'zaro ta'sirda bo'lgan turli xil omillarga bog'liq.

Bozor iqtisodiyoti va boshqaruvning yangi shakllari sanoat korxonasi qonuniyatlarini o'lchash va tahlil qilish tamoyillari tizimli yondashuv nuqtai nazaridan ko'rib chiqilishi kerak. Shu bilan birga, iqtisodiy ko'rsatkichlarni statistik modellashtirishning amaliy jihatlarini qo'llashda ushbu qonuniyatlarni tahlil qilishning sifat va miqdoriy usullari eng yaxshi birlashtiriladi.

Asosiy qism. Korxonalar (tashkilot) faoliyatining kutilayotgan yoki erishilgan darajasini o'lchash jarayoni, birinchi navbatda, tegishli mezonni aniqlash va tegishli ko'rsatkichlar tizimini shakllantirish bilan uslubiy jihatdan bog'liq.

Belgilangan tamoyillar asosida qurilgan ishlab chiqarish-xo'jalik faoliyati samaradorligi ko'rsatkichlari tizimi bir nechta guruhlarni o'z ichiga olishi kerak:

- 1) ishlab chiqarish (faoliyat) samaradorligining umumlashtiruvchi ko'rsatkichlari;
- 2) mehnatdan (xodimlardan) foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlari;

3) ishlab chiqarish (asosiy va aylanma) fondlaridan foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlari;

4) moliyaviy aktivlardan (aylanma mablag'lar va investitsiyalar) foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlari.

Ushbu guruhlarining har biri iqtisodiyotning umumiy samaradorligini yoki ma'lum turdagi resurslardan foydalanish samaradorligini tavsiflovchi ma'lum miqdordagi o'ziga xos mutlaq yoki nisbiy ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi.

Bozor iqtisodiyoti o'z mohiyatiga ko'ra mehnat unumdorligining o'sishini rag'batlantirish, ishlab chiqarish samaradorligini har tomonlama oshirish vositasidir. Ijtimoiy ishlab chiqarishning iqtisodiy samaradorligini oshirishning eng muhim yo'nalishlarini to'g'ri aniqlash uchun samaradorlik mezoni va ko'rsatkichlarini shakllantirish kerak.

Ijtimoiy ishlab chiqarish iqtisodiy samaradorligining umumlashtiruvchi mezoni ijtimoiy mehnat unumdorligi darajasidir.

Ijtimoiy mehnat unumdorligi (Ptg) ishlab chiqarilgan milliy daromadning (NI) moddiy ishlab chiqarish tarmoqlarida band bo'lgan ishchilarning o'rtacha soniga nisbati bilan o'lchanadi:

$$P_{bsh} = ND / H$$

Moddiy ishlab chiqarishning ayrim tarmoqlarida unumdorlik yalpi mahsulot hajmida hisoblab chiqiladi. Ijtimoiy mehnat unumdorligining o'sish sur'atlarini taqqoslashda ko'rsatkichlarning taqqoslanuvchanligini saqlash kerak. Buning uchun milliy daromad solishtirma narxlarda hisoblanishi kerak.

Mehnat unumdorligining oshishi turli turdagi mahsulotlarni ishlab chiqaradigan tarmoqlar o'rtasida mablag'larning iqtisodiy jihatdan asosli taqsimlanishiga va bir tarmoq yoki bir xil iste'molchi maqsadlaridagi mahsulotlar (bir-birini almashtiradigan mahsulotlar) ishlab chiqaradigan turli tarmoqlar doirasida mablag'lardan foydalanishning eng tejamli variantini tanlashga bog'liq).

Tarmoq ichida iqtisodiy variantni tanlash va tarmoqlar o'rtasida mablag'larni optimal taqsimlash bir-biri bilan chambarchas bog'liq.

Rejada ajratilgan kapital qo'yilmalar natijasida olinadigan samarani tavsiflash uchun iqtisodiyotni rejalashtirish jarayonida umumiy samaradorlik hisob-kitoblarini amalga oshirish, shuningdek, mavjud bo'lganlarning haqiqiy iqtisodiy samaradorligini baholash tavsiya etiladi. qilingan xarajatlar, ya'ni xarajatlarning qiyosiy iqtisodiy samaradorligi hisoblanadi. Qiyosiy iqtisodiy samaradorlikni hisoblash natijasida aniqlangan eng maqbul variantning asosiy ko'rsatkichi kamaytirilgan xarajatlarning minimalidir.

Korxonalar (tashkilot) tomonidan foydalaniladigan resurslar samaradorligining umumlashtiruvchi ko'rsatkichi quyidagi formula yordamida hisoblanishi mumkin:

$$E_{pr} = \frac{V_{ch}}{V_p + (\Phi_{oc} + \Phi_{ob})k}$$

bu erda E_{pr} - foydalaniladigan resurslarning samaradorligi, ya'ni ijtimoiy (jonli va moddiylashtirilgan) mehnat unumdorligi darajasi;

V_{ch} - korxonaning sof mahsuloti hajmi;

Φ_{oc} - korxonalar xodimlarining soni;

Φ_{ob} - almashtirish qiymati bo'yicha asosiy vositalarning o'rtacha yillik qiymati;

k - kompaniyaning aylanma mablag'lari qiymati;

k - jami mehnat xarajatlari koeffitsienti, makrodarajada moddiy ishlab chiqarish sohasidagi xodimlar sonining hisoblangan yilda yaratilgan milliy daromad hajmiga nisbati sifatida aniqlanadi va ishlab chiqarilgan mehnatni qayta hisoblash uchun ishlatiladi. ishlab chiqarish fondlarini xodimlarning o'rtacha yillik soniga .

Iste'mol qilinadigan resurslar samaradorligining umumlashtiruvchi ko'rsatkichi mahsulot ishlab chiqarish va sotish uchun joriy xarajatlar darajasini (tannarx darajasi) tavsiflovchi tijorat mahsuloti birligiga sarflanadigan ko'rsatkich bo'lishi mumkin.

Ma'lumki, iste'mol qilingan resurslar ishlab chiqarish tannarxiga mehnatga haq to'lash (kadrlar), amortizatsiya to'lovlari (asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar) va moddiy xarajatlar (aylanma mablag'lar) shaklida kiritiladi.

Shunday qilib, keling, yuqoridagilarning barchasini umumlashtiramiz.

Korxonaning ishlab chiqarish-xo'jalik faoliyati samaradorligini oshirish iqtisodiyotning markaziy muammolaridan biridir. Turli iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni muvaffaqiyatli hal etishning butun ijtimoiy ishlab chiqarish samaradorligini keskin oshirishdan boshqa yo'li yo'q.

XULOSA. Qayd etilgan tamoyillar asosida qurilgan ishlab chiqarish-xo'jalik faoliyati samaradorligi ko'rsatkichlari tizimi bir necha guruhlarni o'z ichiga olishi kerak:

1) ishlab chiqarish (faoliyat) samaradorligining umumlashtiruvchi ko'rsatkichlari;

2) mehnatdan (xodimlardan) foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlari;

3) ishlab chiqarish (asosiy va aylanma) fondlaridan foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlari;

4) moliyaviy aktivlardan (aylanma mablag'lar va investitsiyalar) foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlari. Ushbu guruhlarining har biri iqtisodiyotning umumiy samaradorligini yoki ma'lum turdagi resurslardan foydalanish samaradorligini tavsiflovchi ma'lum miqdordagi o'ziga xos mutlaq yoki nisbiy ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 26-maydagi "2017–2021-yillarda qayta tiklanuvchi energetikani yanada rivojlantirish, iqtisodiyot tarmoqlari va ijtimoiy sohada energiya samaradorligini oshirish chora-tadbirlari dasturi to'g'risida"gi PQ– 3012-son qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ID-9413-son "O'zbekiston Respublikasini 2030 yilga qadar ijtimoiy-iqtisodiy kompleks rivojlantirish kontseptsiyasi to'g'risida" gi qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 1-aprelda "Ilm-fansohasidagi davlat siyosati va innovatsion rivojlantirishdagi davlat boshqaruvini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ– 5047-son Qarori / lex.uz.
4. Umrzoqov O'.P. Toshboyev A.J., Rashidov J., Toshboyev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti va menejmenti: o'quv qo'llanma. - T.: Iqtisod – moliya, 2008. – 268 b.
5. O.Murtazayev, I.G'aniyev, Sh.Hasanov, F.Ahrorov. Agrarsiyosat va qishloq xo'jaligi bozorlari. O'quv qo'llanma. Samarqand 2009 y. Xorijiy adabiyotlar:
6. Charles W. L. Hill, Steven L. McShane. Principles of Management. 13th ed. ISBN 978-0-07-353012-3. –New York, 2008. -529 p.
7. Rickky W. Griffin. Fundamentals of Management. 8th ed. ISBN 978-1-28584904-1. –Texas, 2016. – 547 p.
8. Ronald D. Kay, William M. Edwards, Patricia A.Duffy. Farm management. –
9. 6th ed. ISBN 978-0-07-302829-3 – ISBN 0-07-302829-0. –New York, 2008. – 463 p.
10. Muradov Sirojiddin Husan o'g'li, Xakimov Xurshid Hamidulla o'g'li, & Siddiqova Madinabonu Asatilla qizi. (2021). NEW INNOVATIVE ENGINEERING SOLUTIONS TO THE PROBLEMS OF SIGNALIZATION AND SECURITY SYSTEMS. European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630), 2, 28-30. Retrieved from <http://www.ejlss.indexedresearch.org/index.php/ejlss/article/view/13>

11. Muradov S. H. o‘g‘li, & Zayniyev , U. U. o‘g‘li. (2023). PRINCIPLES OF PASSING AND DOCUMENTING INSTRUCTIONS ON SAFETY TECHNIQUES. Educational Research in Universal Sciences, 2(14), 116–119. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/4395>
12. Muradov Sirojiddin; Egamberdiyev Umurzoq. INNOVATIVE SOLUTIONS FOR IMPROVEMENT OF WORKING CONDITIONS AND ENVIRONMENT THROUGH THE KAIZEN METHOD//International journal of advanced research in education, technology and management. – 2023. – T. 2. – №. 12. – C. 42-47.
13. Rayimkulov A., Murodov S. Some Issues of Safety in the Use of Tower Cranes Used in Construction Projects //JournalNX. – C. 301-308